

Добре дошли!

Изследвания &
Открития

Технологии &
Иновации

Обучение

Сътрудничество

CERN - в началото ...

Основатели...

12 европейски страни

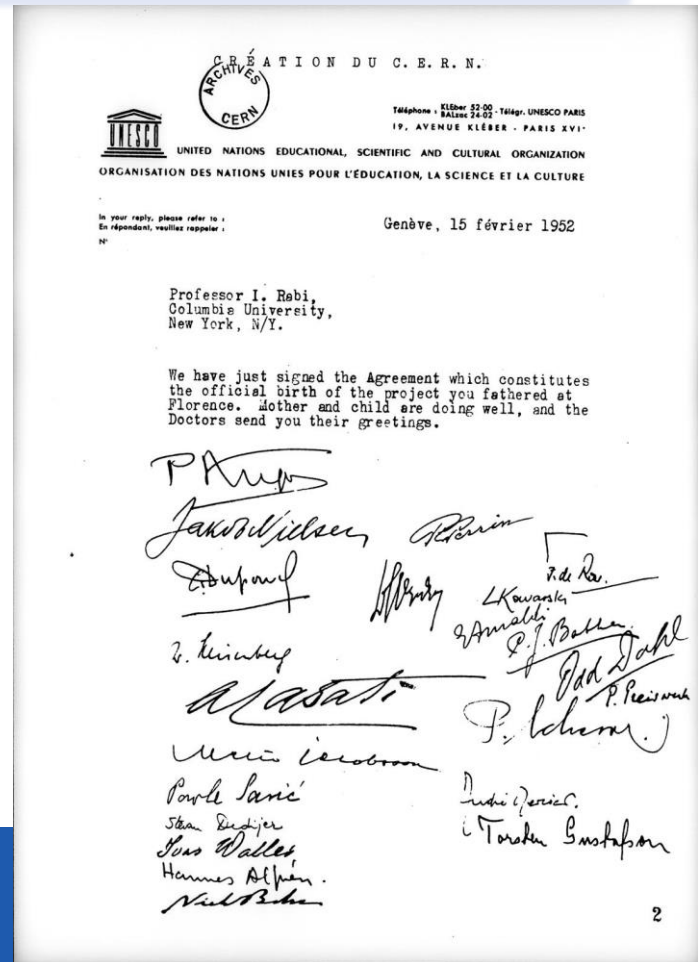
Francoise De Rose, Lew Kowarski,
Edoardo Amaldi, Louis de Broglie, Niels Bohr,
Robert Oppenheimer, Isidor Rabi

Кога...

1949 - 1952 г.

Името...

CERN –
Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire

CERN - в началото ...

Цел...

Обединява усилията на европейските държави за изследвания за мирни цели в областта на физиката

Кога...

1954 г.

Основатели...

12 европейски държави

Къде...

в околностите на Женева

Felix Bloch – First CERN Director-General

CERN – в днешно време

- Европейска Организация за Изследвания в Областта на Физика на Елементарните Частички

CERN – в днешно време

- Най-големият комплекс от ускорители в света

България – колаборатор с CERN

- Дългогодишно сътрудничество започнало през 70те и 80те години на 20в.
  - ✓ Физика, сътрудничество започнало през 1975г. - NA4 и 80те - L3 :
    - Институт за ядрени изследвания и ядрена енергетика,
Българска Академия на Науките
    - Факултет по физика, СУ “Св.Климент Охридски”
  - ✓ Инженерни проблеми, сътрудничество започнало през 1987г – L3:
    - Институт по Роботика,
Българска Академия на Науките

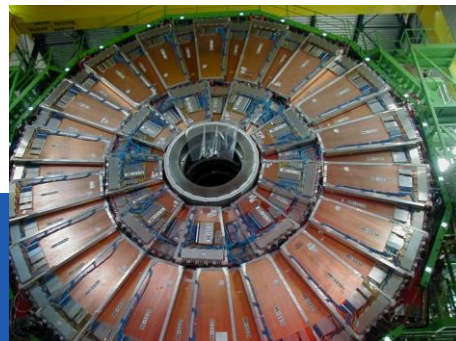
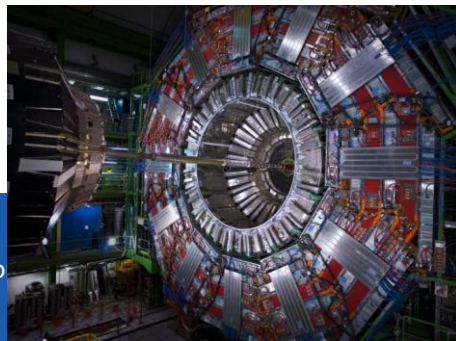

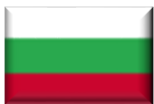

България – колаборатор с CERN

- Връзката продължава с одобряването на CMS експеримента, където българи са натоварени с конструирането на Адронния калориметър и барабана на мюонната система.
- CMS collaboration:
  - Институт за ядрени изследвания и ядрена енергетика, Българска академия на науките
  - Факултет по физика, Софийски Университет Св.Климент Охридски
  - Институт по Роботика, Българска Академия на Науките
- Български специалисти са много активни по проекти свързани с LHC Computing Grid LCG, EGEE и SEEGRID
- ATLAS, ALICE, NA61, NA62, ISOLDE

България - 20 страна член на CERN

- България става официална страна член на CERN след като ратифицира Конвенцията за членство в CERN и предава договора на UNESCO на 11 юни 1999г.
- 113 сесия на Съвета за управление на CERN (CERN Council) – българското знаме е издигнато до знамената на останалите 19 страни членки.

Зорница Захаријева

Въведение в ЦЕРН

Българите в CERN

- Статутът на страна член на CERN дава възможност на българи
  - ✓ да работят в CERN и да дадът своя принос за дейностите на CERN
    - Служители на CERN - физици, инженери, софтуерни специалисти и др.
    - Участници по проекти изпратени от български университети и научни институти
  - ✓ да участват в програми за обучение

2023 статистика

- Служители на CERN (staff) - 13
- Млади специалисти (fellows) – 5
- Асоциирани сътрудници (project, cooperation associates) - 6
- Технически студенти (technical students) – 2
- Докторанти - 1
- Участници по проекти (потребители – users & visiting scientists) - 73

“Наука за мир”

CERN днес: 23 страни членки

- ~ 2 635 щатни служители, 756 млади специалисти
- ~ 1 687 други асоциирани служители
- ~ 11 400 участници по проекти (потребители)
- Годишен бюджет ~1 200 МCHF

- **23 страни-членки:** Австрия, Белгия, България, Великобритания, Германия, Гърция, Дания, Израел, Испания, Италия, Нидерландия, Норвегия, Полша, Португалия, Румъния, Сърбия, Словакия, Унгария, Финландия, Франция, Чехия, Швеция, Швейцария,
- **3 асоциирани страни-членки, чакащи пълноправно членство:** Естония, Кипър, Словения
- **7 асоциирани страни-членки:** Индия, Латвия, Литва, Пакистан, Турция, Украйна, Хърватия
- **Страни със заявки за членство или асоциирано членство:** Бразилия
- **6 страни-наблюдатели:** САЩ, Япония, Европейската комисия, ЮНЕСКО, *Русия, ОИЯИ – Дубна*

A laboratory for people around the world

Distribution of all CERN Users by the country of their home institutes as of 31 December 2021

Geographical & cultural diversity
Users of **110 nationalities**
19.4% women

Member States 6642

Austria 74 – Belgium 122 – Bulgaria 39 – Czech Republic 227
Denmark 42 – Finland 71 – France 811 – Germany 1129
Greece 133 – Hungary 69 – Israel 67 – Italy 1423
Netherlands 157 – Norway 69 – Poland 278 – Portugal 89
Romania 105 – Serbia 36 – Slovakia 66 – Spain 328
Sweden 88 – Switzerland 372 – United Kingdom 847

Associate Member States in the pre-stage to membership **55**

Cyprus 10 – Estonia 24 – Slovenia 21

Associate Member States 367

Croatia 36 – India 130 – Latvia 11 – Lithuania 12 – Pakistan 30
Türkiye 122 – Ukraine 26

Observers 2917

Japan 189 – Russia (suspended) 971 – United States of America 1757

Numbers for Bulgaria
• **72 users**

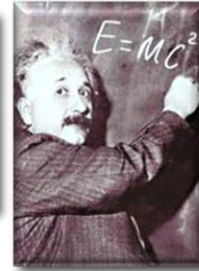
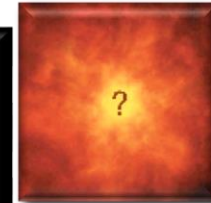
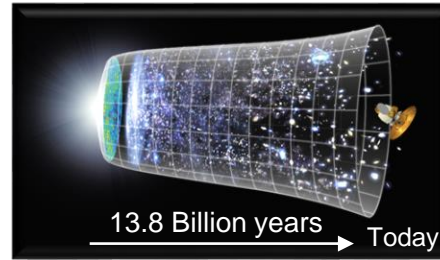
Non-Member States and Territories 1194

Algeria 3 – Argentina 16 – Armenia 10 – Australia 20 – Azerbaijan 3 – Bahrain 2 – Belarus 24 – Brazil 106
Canada 189 – Chile 23 – Colombia 18 – Cuba 3 – Ecuador 6 – Egypt 16 – Georgia 36 – Hong Kong 17
Iceland 3 – Indonesia 6 – Iran 11 – Ireland 6 – Jordan 5 – Kuwait 5 – Lebanon 15 – Madagascar 1
Malaysia 4 – Malta 2 – Mexico 48 – Montenegro 5 – Morocco 18 – New Zealand 8 – Oman 1 – People's
Republic of China 314 – Peru 2 – Philippines 1 – Republic of Korea 113 – Singapore 3 – South Africa 52
Sri Lanka 10 – Taiwan 45 – Thailand 18 – United Arab Emirates 6

Мисиите на CERN

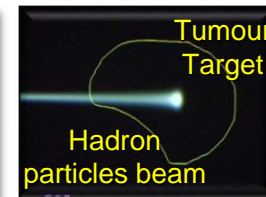
- ✓ **Научни изследвания:** разширяват границите на познанието

Примери - тайните на Големия Взрив... как е изглеждала материята в първите моменти от съществуването на Вселената? От какво е изградена 96% от нашата вселена? ...

- ✓ **Нови технологии за ускорители и детектори**
=> **трансфер на технологии**

E.g. Information technology - the Web and the GRID
Medicine – diagnosis (e.g. PET scanners) and cancer therapy

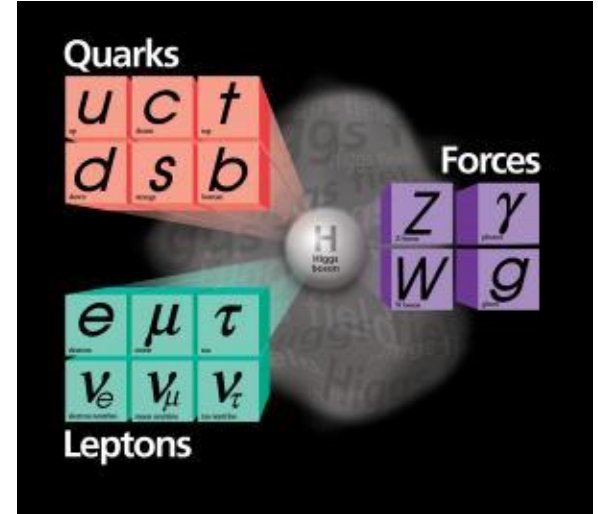
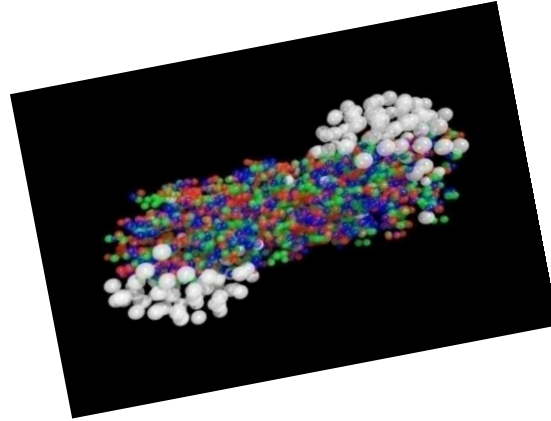
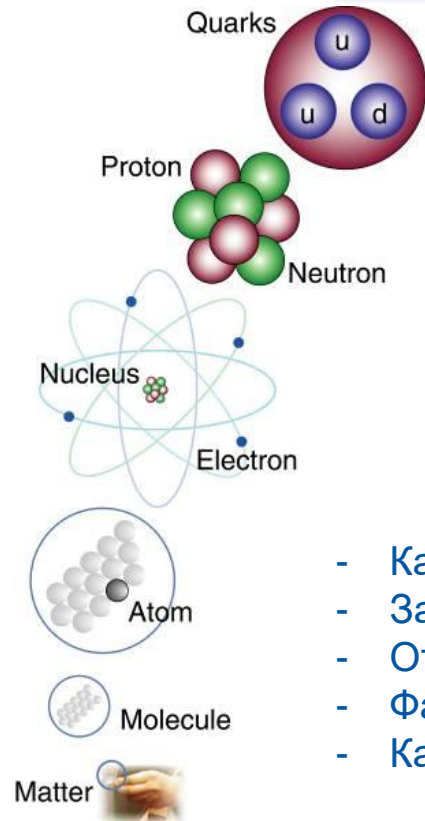

- ✓ **Образование:** обучава бъдещите учени и инженери

- ✓ **Сътрудничество:** обединява хора от различни страни и култури – **110 националности**

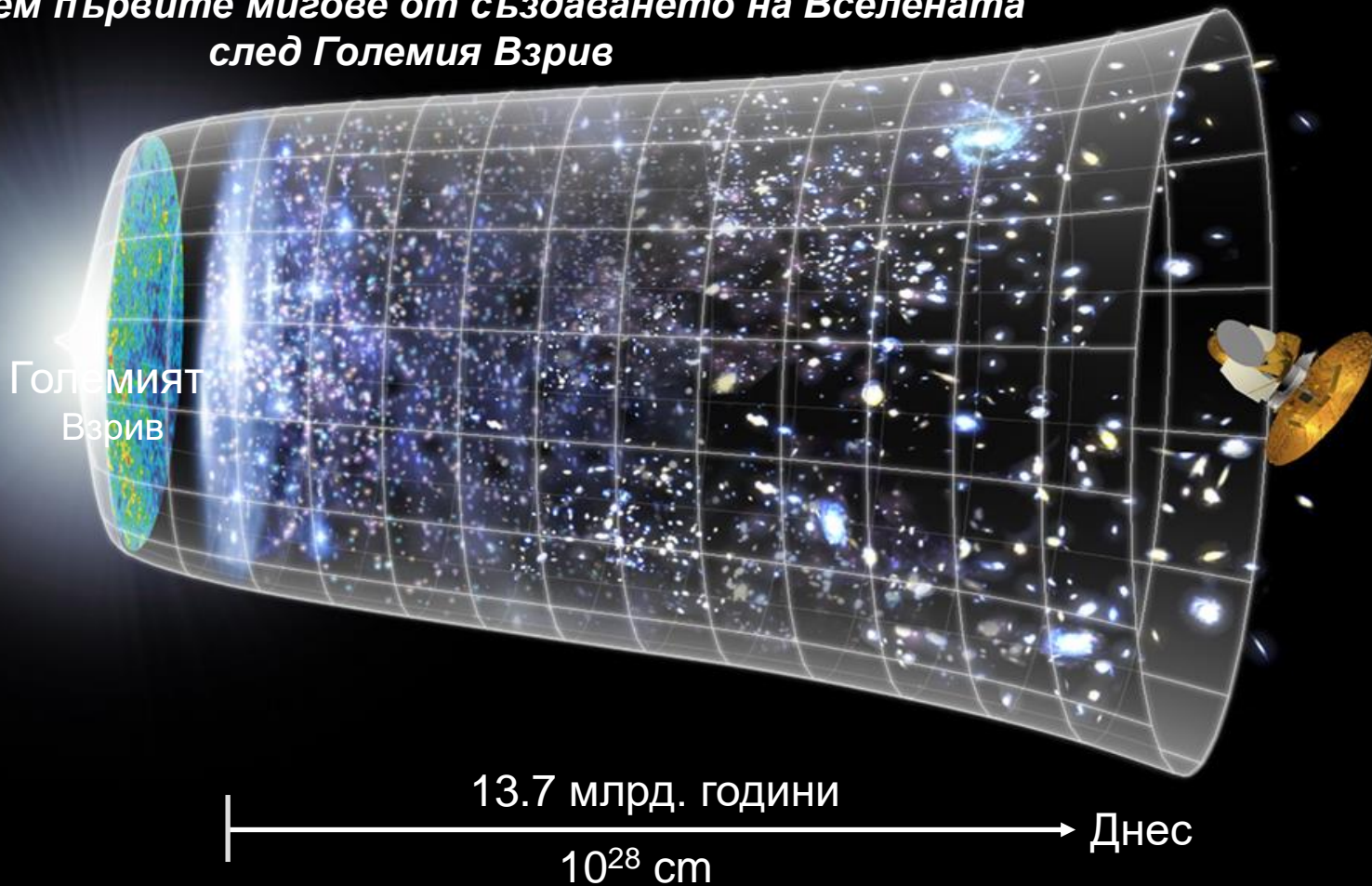
Напредък в нашето разбиране за Вселената

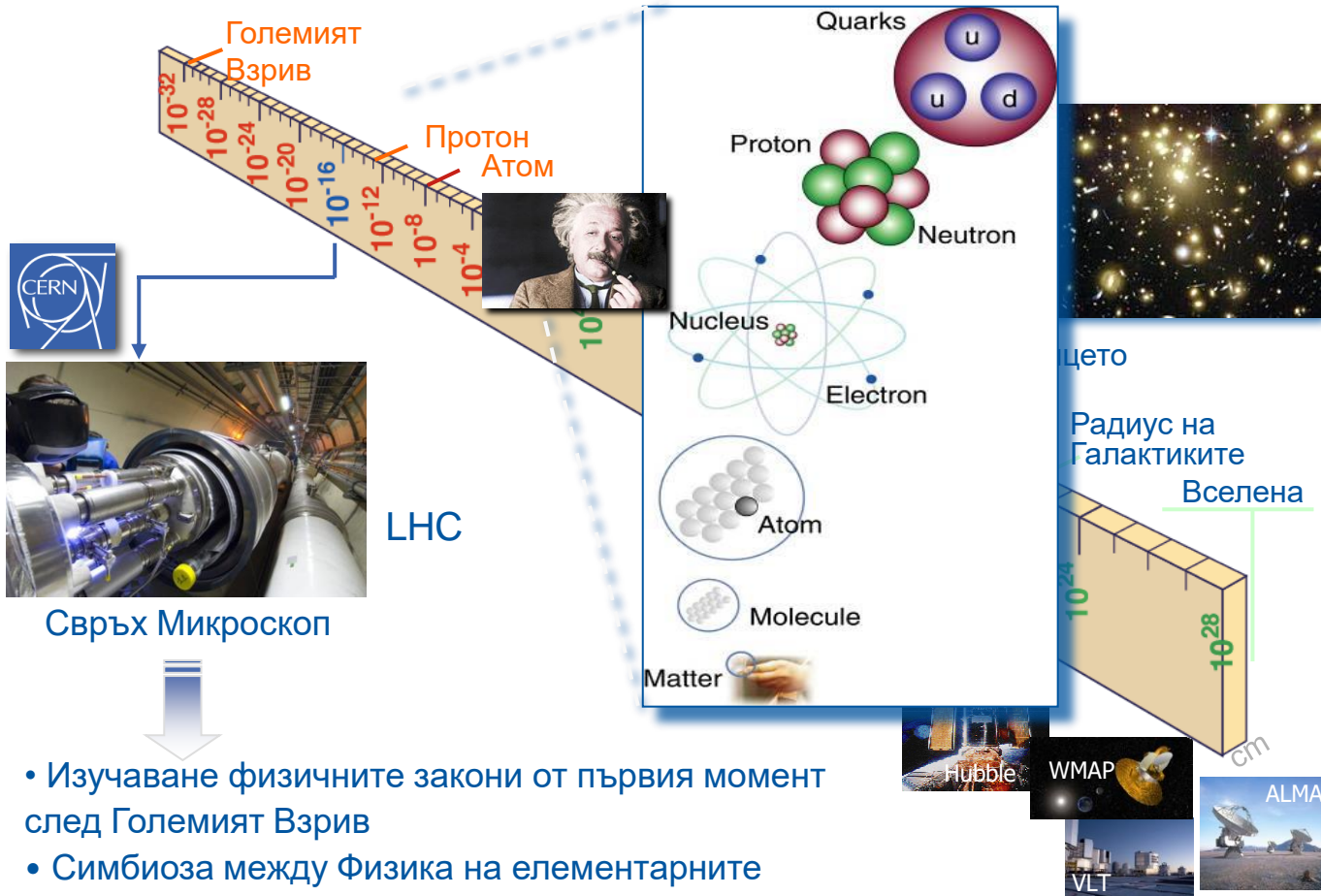

- Какво е маса? Как е придобита?
- Защо някои елементарни частици нямат маса?
- От какво е направена 96% от Вселената (тъмна материя/енергия)?
- Фаворитизация на природата... защо няма анти-материя?
- Как е изглеждала материята в първите мигове от създаването на Вселената?

**Предизвикателство пред науката:
да разберем първите мигове от създаването на Вселената
след Големия Взрив**

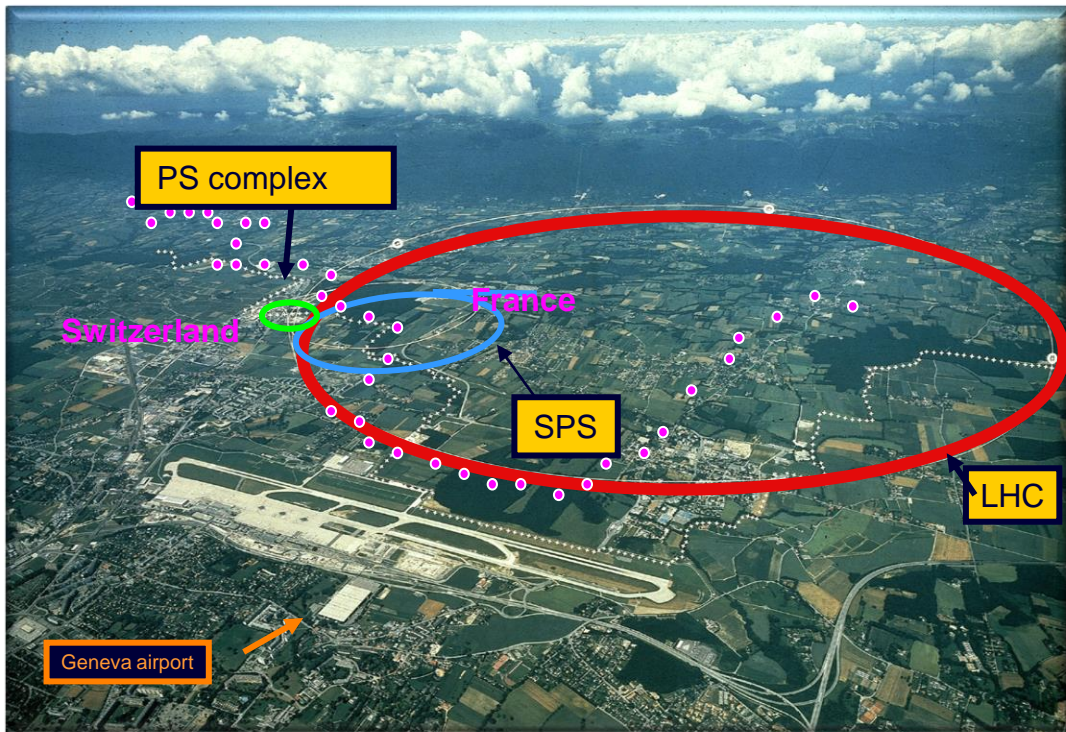

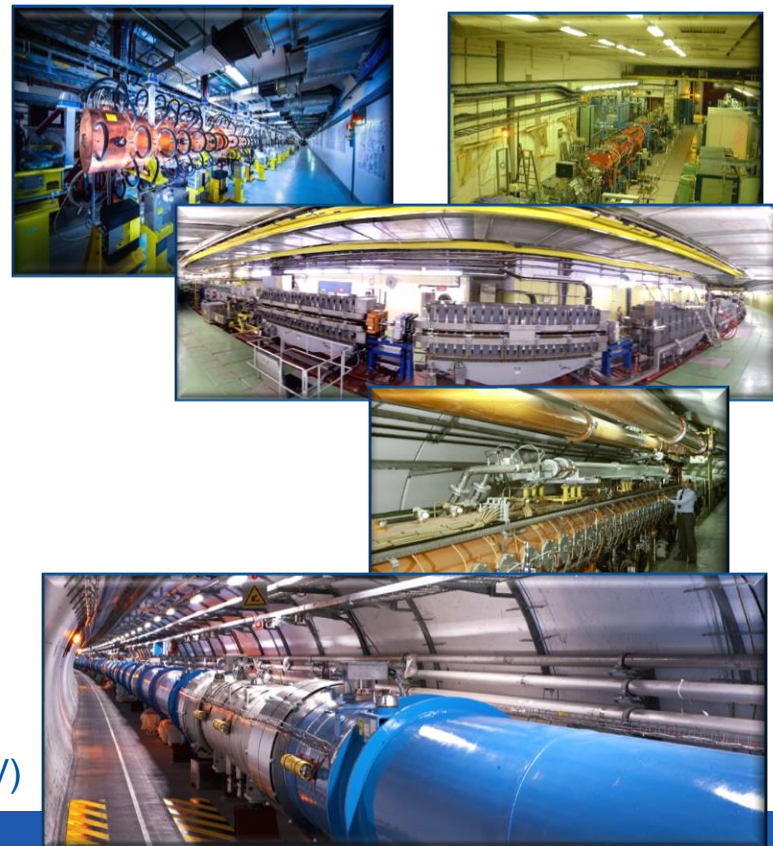
- Изучаване физичните закони от първия момент след Големият Взрив
- Симбиоза между Физика на елементарните частици, Астрофизика и Космология

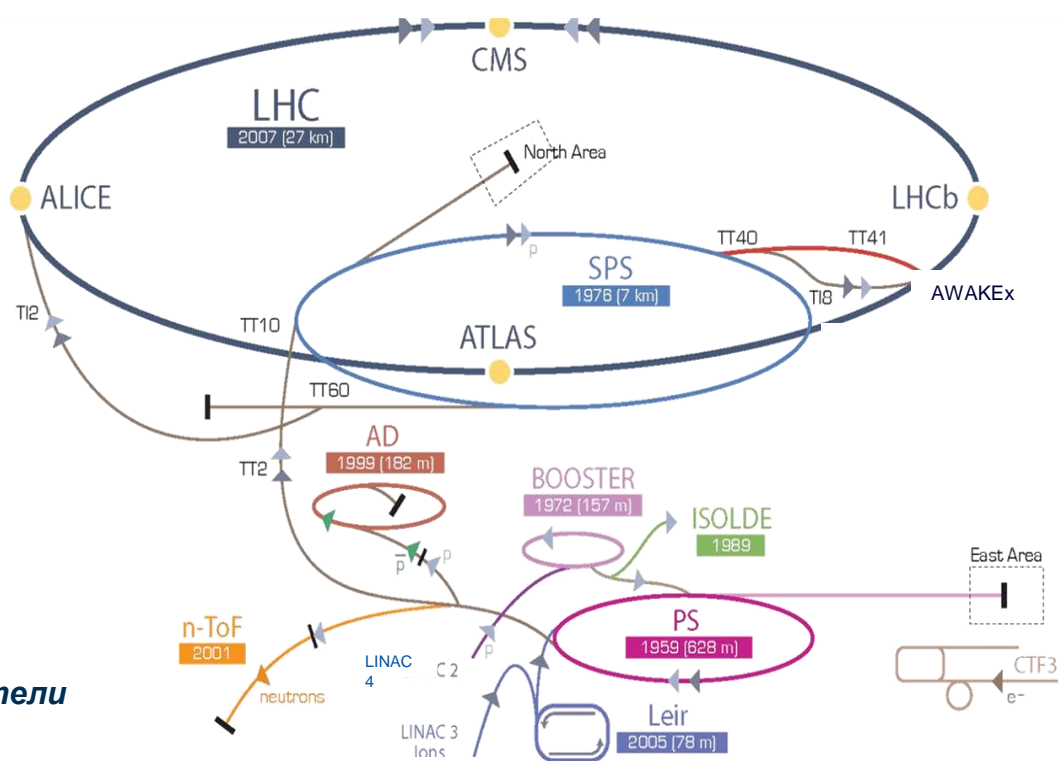
Най-големият комплекс от ускорители в света

- Снопове от частици, с най-високи енергийни нива (6.8 TeV)

Ускорители

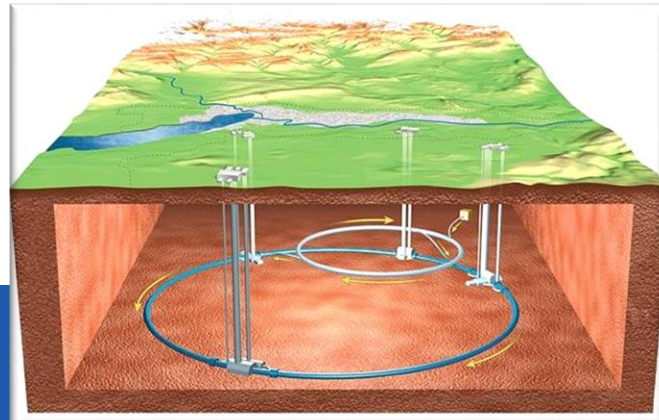
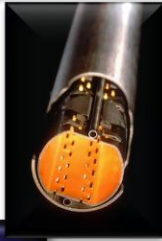
- LHC – Голям Адронен Колайдер
- SPS – Супер Протонен Синхротрон
- PS – Протонен Синхротрон
- AD – Антипротонен деселератор
- CTF3 – Тестов Стенд за Експеримента CLIC
- LINAC 4 – Линеен Ускорител 4
- ISOLDE – Установка за изучаване на Ядрени Изотопи
- LEIR – Пръстен за Йони с Ниски Енергии
- LINAC 3 – Линеен Ускорител 3
- N-TOF – Нeutрона Установка

Снопове:

- Протони
- Йони
- Нeutрони
- Антипротони
- Електрони

The Large Hadron Collider

- 27km circumference, 100m underground
- The highest energy of any accelerator in the world
  - 6.8 TeV energy of the particle beams
- The coldest place in our galaxy - operating temperature 1.9 K (-271 C)
- The fastest 'track' on the planet
- Particles travelling with 99.9999991% of the speed of light, circulating 11 245 times/s the 27 km tunnel
- Cross-section of the particle beam 16 microns
- ~10 000 magnets: 8.4 Tesla, ~12 kA
- Ultra-high vacuum (10^{-13} atm)

Магнитно – Криостатен монтаж & Тест

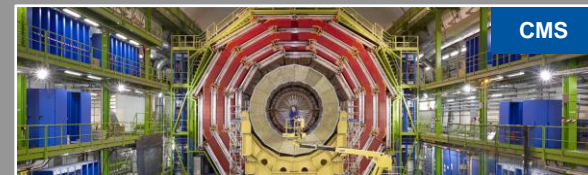
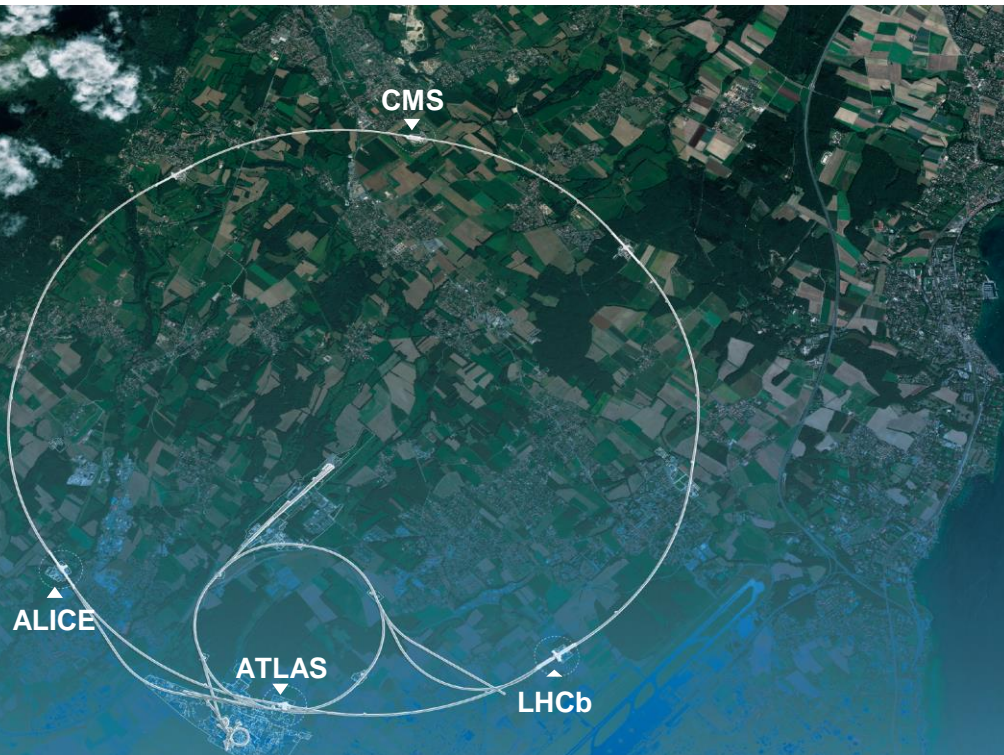

Магнитна инсталација

Навлиза нова ера във фундаменталната наука

Огромни детектори, които се намират на 100 м под земята, записват събитията/новите частици, които са се образували по време на сблъсъците между високо-енергийните снопове от частици.

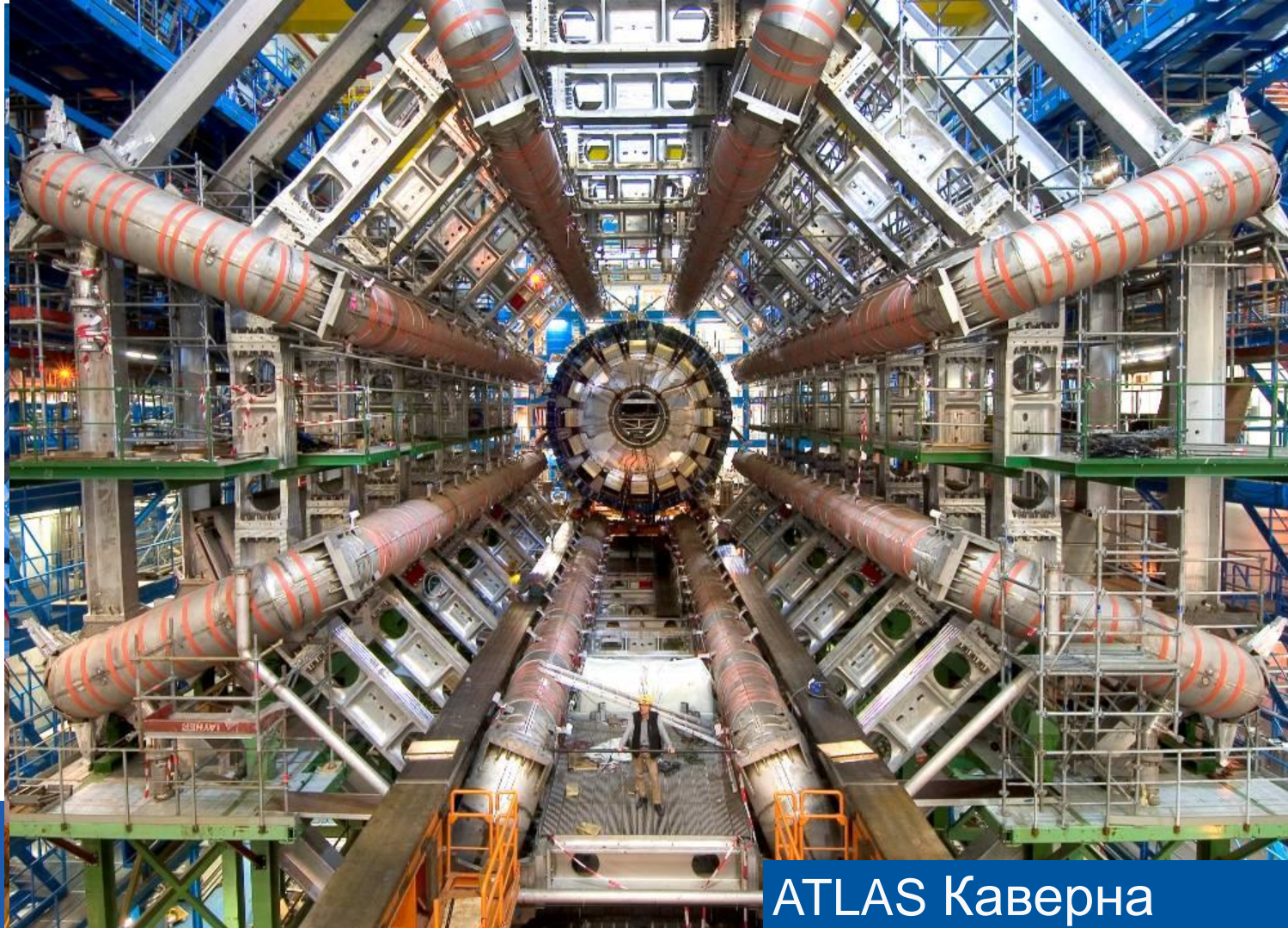

- Изследване на нова енергийна граница p-p и Pb-Pb сблъсъци

ATLAS (A Toroidal LHC ApparatuS) Детектор

ATLAS Каверна

CMS Детектор

CMS = Компактен Мюонен Соленоид

Свръхпроводими
Намотки

Калориметри

ECAL

Scintillating
PbWO₄ crystals

HCAL

Plastic scintillator/brass
sandwich

Желязна
скоба

Брой учени: 3820

Брой институти: 182

Брой страни: 42

Тракер

Silicon Microstrips
Pixels

Общо тегло: 14,000 t
Външен диаметър : 15 m
Обща дължина : 21.6 m
Магнитно поле : 4 Tesla

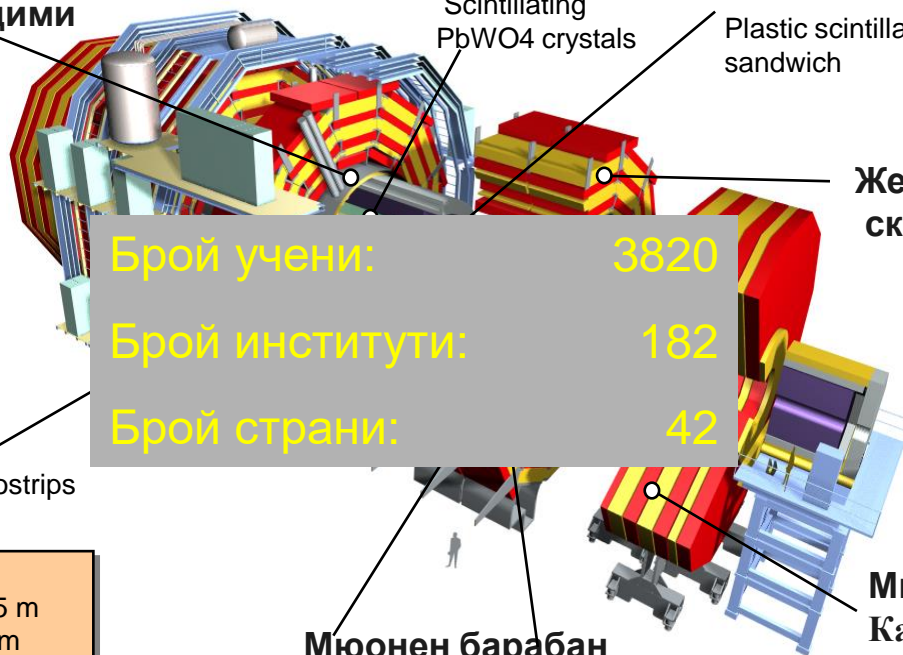
Мюонен барабан

Drift Tube
Chambers

Resistive Plate
Chambers

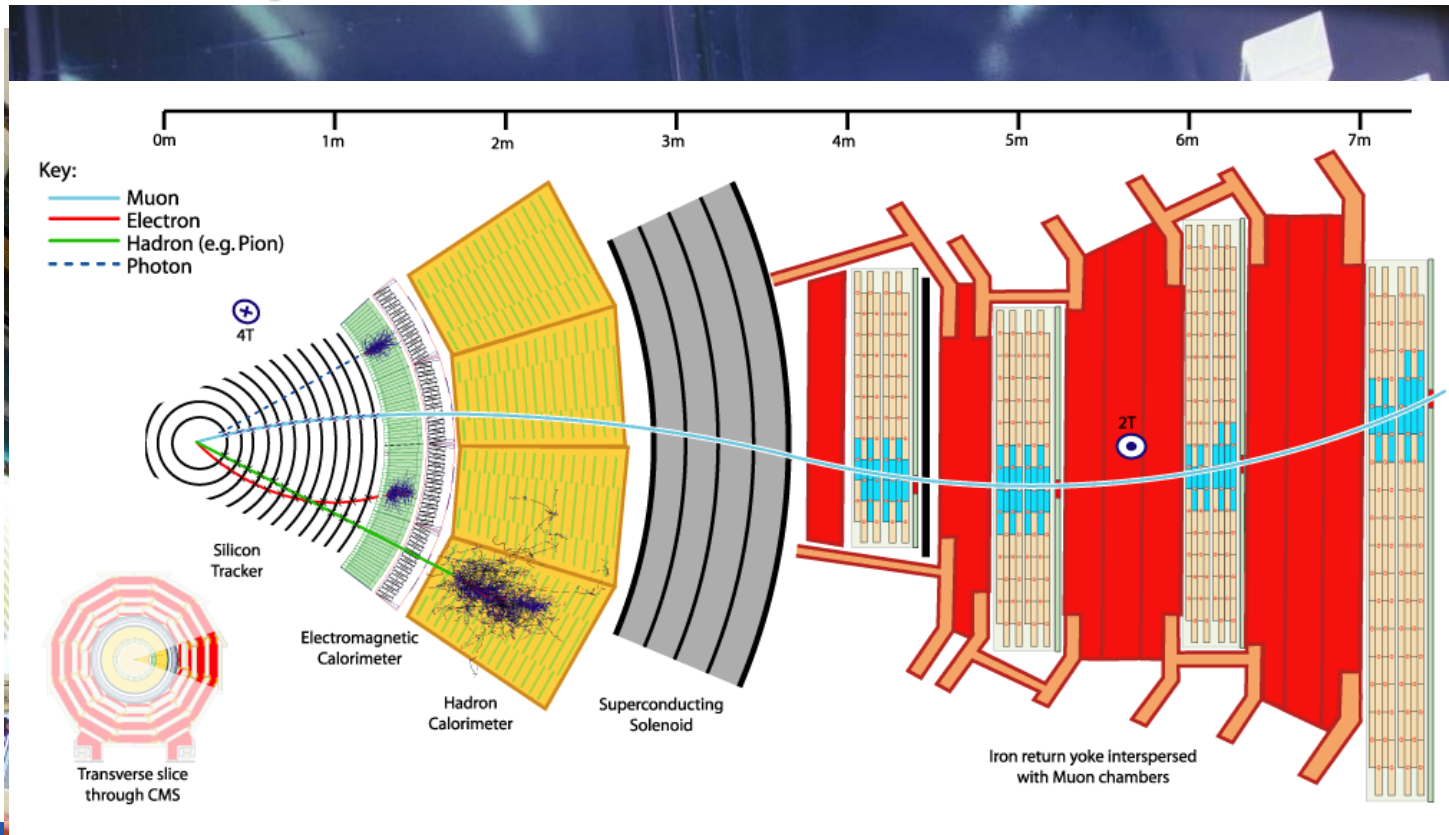
Мюонна
Камера

Cathode Strip Chambers
Resistive Plate Chambers

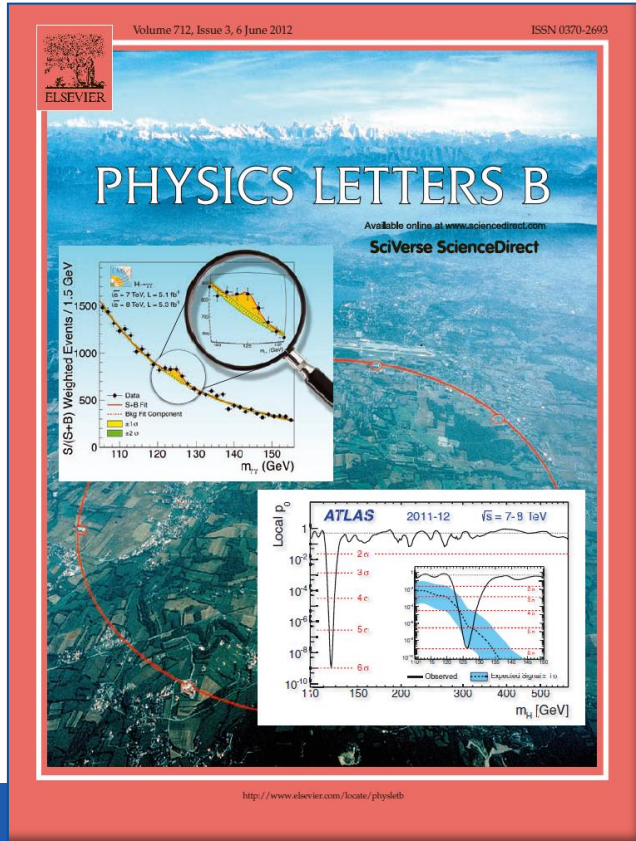

CMS Детектор

2012 - изключителна година за развитието на науката

Зорница Захариева

Въведение в ЦЕРН

Открытие 2012, Нобелова Награда по Физика 2013

Нобеловата награда по физика за 2013 е присъдена на François Englert и Peter W. Higgs

”за теоретичното откритие на механизъм, помагаш за разбиране произхода на масата на елементарните частици, който наскоро е **подтвърден** чрез **наблюдението** на **предсказаната** фундаментална частица от експериментите **ATLAS** и **CMS** на големия адронен колайдер в **CERN**”.

High Luminosity LHC

- Увеличава светимостта на LHC x 7.5

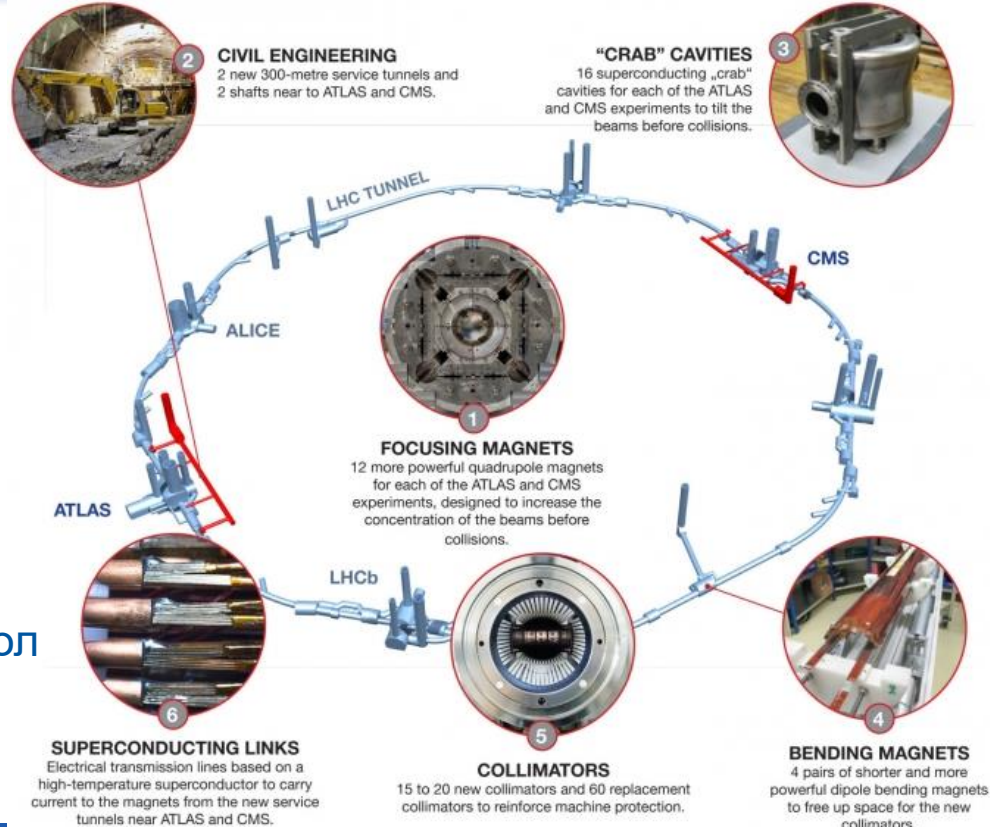
- 15 милиона Higgs bosons / година

- ~ 2029

- магнитни полета от 11-12 T
(над 200 000 пъти по-силно от
земното магнитно поле:
50 microtesla, or **0.00005 tesla**)

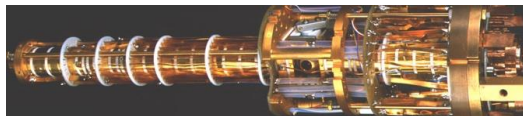
- компактни свръхпроводящи кухни за
завъртане на снопа от елементарни
частици с ултра прецизен фазов контрол

- НОВИ ТЕХНОЛОГИИ ЗА КОЛИМАЦИЯ
НА СНОПОВЕТЕ

CERN – Иновации и технологии

Високо
честотни
камери

Магнитни
модули

Съхраняване
на
антиматерия

Криогенни
инсталации

CERN
Инженерни
предизви-
кателства

Вакуумни
инсталаци
и

Свръхпроводници

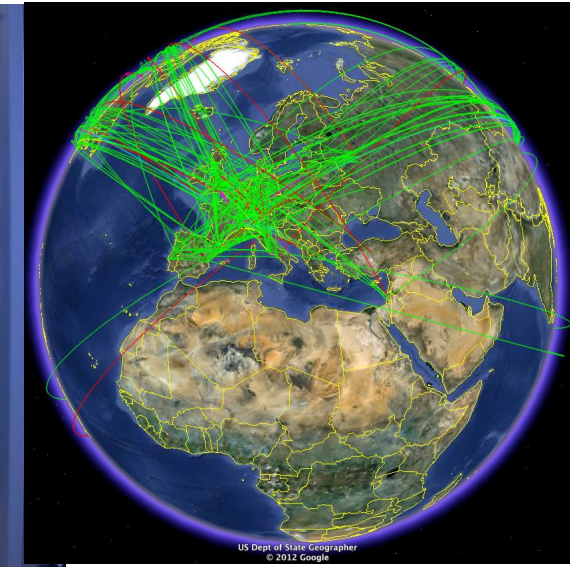
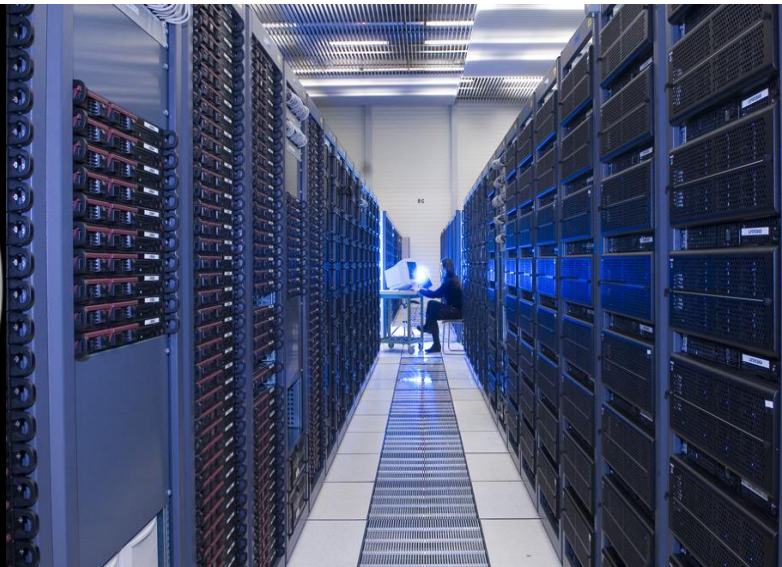
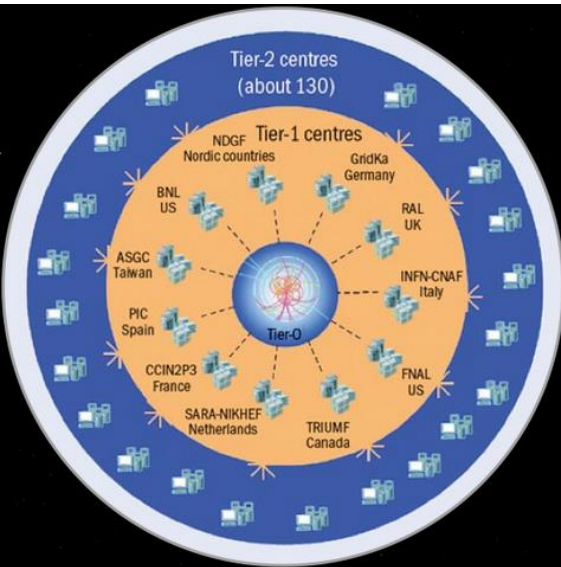
CERN – родното място на WWW

GRID технологии за анализ на данни

Изграждат нова инфраструктура, разпространена по целия свят, която предоставя непрекъснат достъп до изчислителни ресурси и ресурси за съхранение на данни

Tier-0 (CERN): записване на данни, реконструкции на събития и разпространение на данните към следващите нива

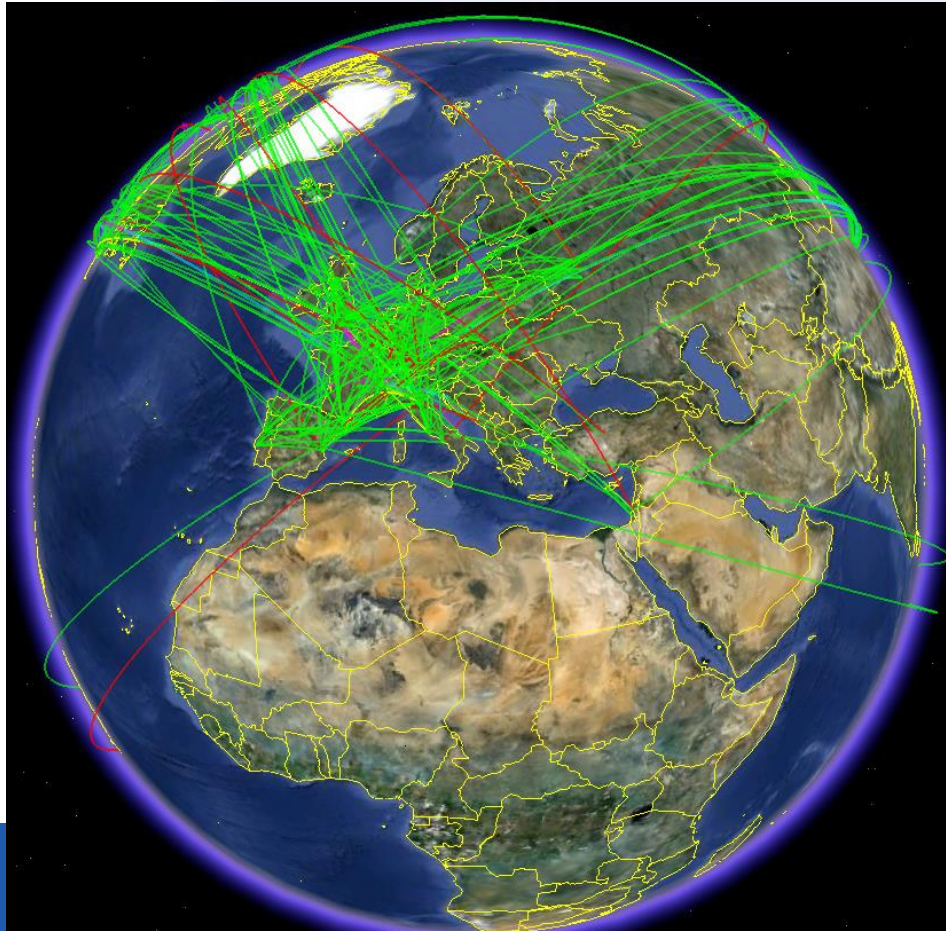
Tier-1: съхранение и обработка на данни

Tier-2: симулации и анализи за крайни потребители

- 170 научно изследователски звена
- 40 държави
- 500 PB данни за съхранение
- > 2 милиона задачи за обработка/ден

GRID Приложения

- ✓ Археология
- ✓ Астрономия
- ✓ Астрофизика
- ✓ Гражданска защита
- ✓ Компютърна химия
- ✓ Науки за земята
- ✓ Финанси
- ✓ Ядрен синтез
- ✓ Геофизика
- ✓ Физика на високите енергии
- ✓ Обществени науки
- ✓ Медицина

Медицински приложения

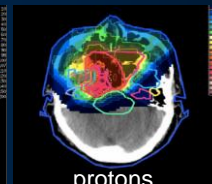
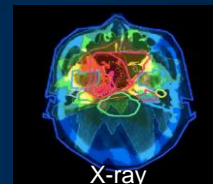
Използване на физика, биология и медицина в борбата срещу рак

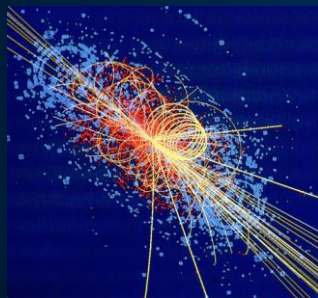
~30'000 ускорители по света
~17'000 се използват за медицина

Адронна терапия

>100'000 пациенти по цял свят (45 центъра за лечение)
>50'000 пациенти в Европа (14 центъра за лечение)

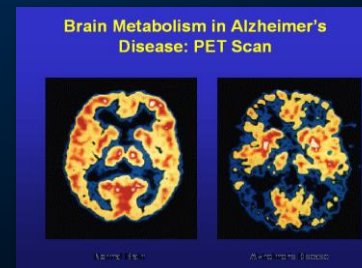
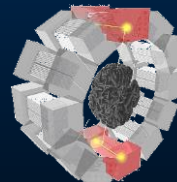
Детектори на частици

медицинска диагностика

PET Скенери

Clinical trial in Portugal, France and Italy for new breast imaging system (ClearPEM)

ЦЕРН - Образователни дейности

Учени в ЦЕРН

Академични квалификационни програми

Млади изследователи

- Училище на ЦЕРН по Физика
- Училище на ЦЕРН по IT технологии
- Училище на ЦЕРН за Ускорители

Студенти

Лятна студентска програма (3м)
Студентска програма (6-12м)

Програми за учители

Международни (3 седмици) и Национални (1 седмица)

Български учителски програми в ЦЕРН

Програми за ученици

Посетители

~150 000 /година

Български програми за обучение свързани с ЦЕРН

- Развитие на българските програми свързани с ЦЕРН през последните 15 години

**Bulgarian National
Physics Teachers
Program**
2008

First **Video Conferences
and Virtual Visits**
2013

**Bulgarian
High School Students
Internship Program**
2017

First **Physics Masterclasses &
other IPPOG activities**
2018

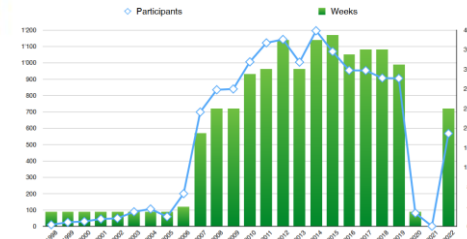
2010
First **High School Students
Visits@CERN**

2014
**Bulgarian National
Engineering and IT Teachers
Program**

2017
BeamLine4 School
First Bulgarian students
team participated

2020-2021
**On-line
Physics Masterclasses
& Lectures**

Teacher Programme Participants 1998-2022 (Total: 13 871)

Member States 11 056

Austria 300 – Belgium 144 – Bulgaria 821
Czech Republic 171 – Denmark 348 – Finland 550
France 465 – Germany 1142 – Greece 952
Hungary 561 – Israel 56 – Italy 1139
Netherlands 227 – Norway 158 – Poland 588
Portugal 495 – Romania 20 – Serbia 84
Slovakia 307 – Spain 705 – Sweden 311
Switzerland 135 – United Kingdom 1372

Associate Member States

in the pre-stage to Membership 165

Cyprus 16 – Estonia 105 – Slovenia 44

Associate Member States 889

Croatia 114 – India 15 – Latvia 76 – Lithuania 64
Pakistan 9 – Türkiye 403 – Ukraine 208

Observers 579

Japan 12 – Russia (suspended) 431
United States of America 136

Non-Member States and Territories 1182

Algeria 11 – Angola 11 – Argentina 3 – Armenia 3 – Australia 14 – Azerbaijan 2 – Bahrain 3 – Bangladesh 1 – Belarus 11
Bosnia & Herzegovina 36 – Brazil 273 – Burundi 2 – Cameroon 11 – Canada 20 – Cape Verde 5 – Chile 4 – Colombia 8
Costa Rica 4 – Dominican Republic 73 – Ecuador 2 – Egypt 3 – Eswatini 1 – Georgia 194 – Ghana 7 – Guinea Bissau 2
Indonesia 3 – Iran 15 – Ireland 10 – Jordan 13 – Kazakhstan 14 – Kenya 4 – Kuwait 1 – Kyrgyzstan 1 – Lebanon 21
Madagascar 2 – Malaysia 3 – Malta 51 – Mexico 113 – Moldova 4 – Mongolia 1 – Montenegro 17 – Morocco 2
Mozambique 24 – Nepal 6 – New Zealand 5 – Nigeria 2 – North Macedonia 13 – Palestinian Territories 5
People's Republic of China 3 – Philippines 2 – Qatar 1 – Republic of Korea 49 – Rwanda 20 – Sao Tome 8
Saudi Arabia 1 – Singapore 2 – South Africa 9 – Sri Lanka 3 – Taiwan 1 – Tajikistan 1 – Tanzania 1 – Thailand 23
Timor-Leste 10 – Uganda 3 – United Arab Emirates 1 – Uruguay 3 – Venezuela 1 – Vietnam 2 – Zimbabwe 1

Български учителски програми в CERN

- 12 програми за учители по физика (начало 2008)
- 1 програма за директори на училища (основно математически и природоматематически гимназии) през 2010 – 3-дневен курс
- От 2011 година програмите са официано подпомагани от Министерство на Образованието и Науката
- 6 програми за учители по инженерни специалности и ИТ (начало 2014)
- Общо 759 участници
- 2021 – on-line кратка програма за алумни учители (65 участници)

Образователни програми за ученици в CERN

Цел

- Да се събуди интерес в учениците към модерната наука, инженерни дисциплини и ИТ технологии

Как?

- Да представим научни изследвания и инженерни достижения по начин, който учениците намират за интересен
=> Да представим това което CERN прави

Защо?

- След като се породи интерес към модерната наука, учениците стават по-любознателни, подобряват резултатите си в училище и някои от тях продължават своето обучение в тези области

ЦЕРН – Програми за ученици

• Beamline for Schools състезание

- отборно участие – награда 10-дневен престой в ЦЕРН
- <http://cern.ch/bl4s>

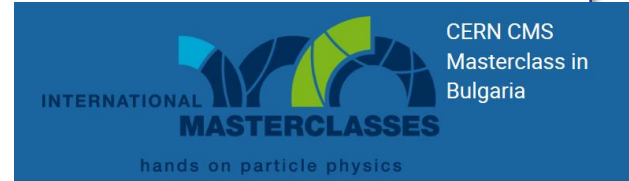
• Мастер Класове по физика от 2018 в България

• CERN-Solvay Education Programme

- 7 дневен престой в ЦЕРН (ЦЕРН покрива всички разходи по пътуването и престоя)
- индивидуално участие, възраст 16+
- <https://solvay-education-programme.web.cern.ch/>

• Материали за ученици

- училищни материали, видео клипове, анимации, игри и много други
<http://home.cern/students-educators>
<https://scoollab.web.cern.ch/classroom-activities>

Как изглежда физиката за учениците (понякога)

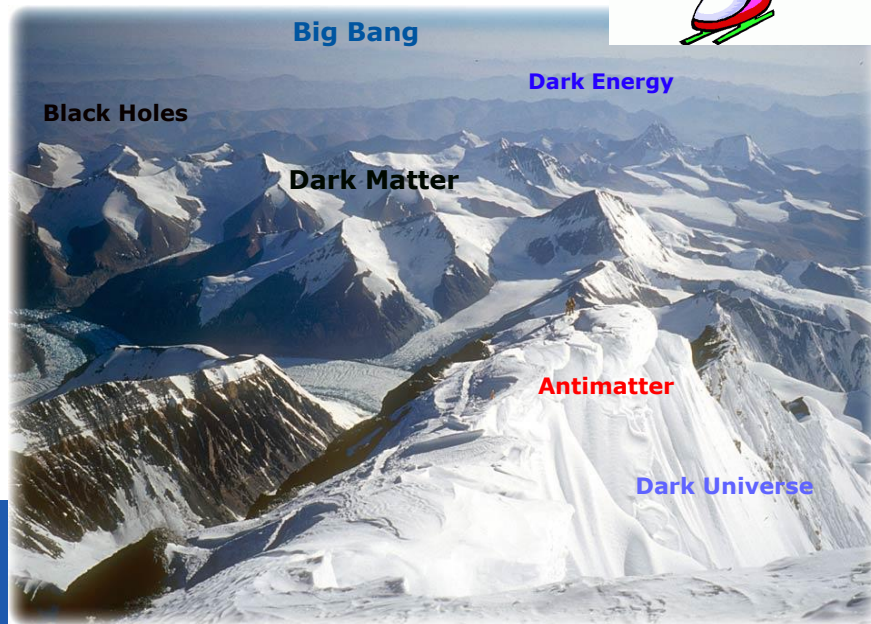
Да вземем учениците на визита, за да се наслаждат на хубавите гледки ...

“The whole art of teaching is only the art of awakening the natural curiosity of young minds for the purpose of satisfying it afterwards.”

Anatole France

“Изкуството да се преподава е всъщност изкуството да се разпали любознателността на младите и тя да се задоволи след това.”

Анатол Франс

Посещения на български ученици

- ~ 4 000 ученици и техните учители са посетили CERN за периода 2010 – 2019 г.
- Програма в рамките на 1 ден
  - ✓ Лекции и дискусии с български учени и инженери
  - ✓ Посещения на различни установки и експерименти
  - ✓ Посещения на експозиции

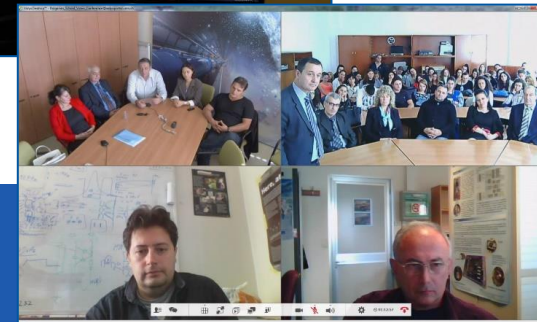
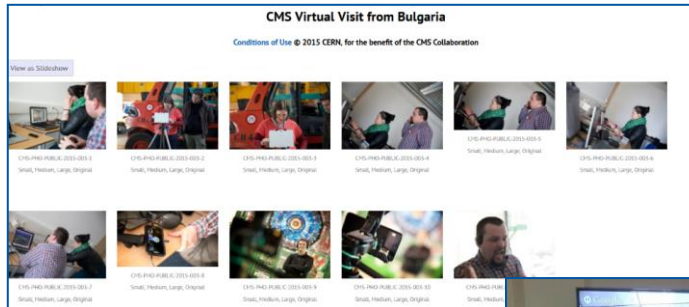

Виртуални Визити и Видеоконферентни Връзки

- Започнахме тяхното провеждане от 2013
- Много голям интерес към всяко едно събитие

- Пример - декември 2016:

- 18 училища от цялата страна ~ 1000 ученици
- Времетраене ~ 3 часа
- Вирусални посещения на CMS детектора, LHC тунела, SM18 и т.н.
- Сесия ‚Въпроси и Отговори‘ с учениците с помощта на учени и инженери от CERN

Българска програма за ученици стажанти в CERN

✓ Bulgarian High School Student Internship Program (<https://indico.cern.ch/e/BGHSSIP17>)

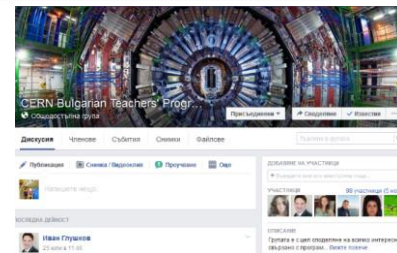
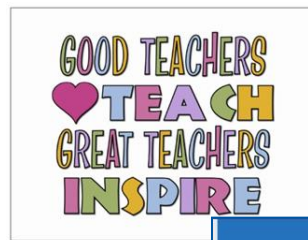
- Пилотна програма (4 годишен цикъл)
- Българската програма се проведе от 3-ти до 16-ти септември 2017
- Селектирани – 24 ученици от 11 населени места - 7 момичета и 17 момчета

Резултати от програмите за учители

- ✓ Развиване и подобряване квалификацията на учителите
- ✓ Изграждане на мрежи между учителите
- ✓ Повишаване на научната и технологична култура
- ✓ Мотивиране за по-задълбочено и интересно преподаване на физика в училище
- ✓ Подготвят бъдещото поколение физици, изследователи, инженери и учители
- ✓ Популяризиране на дейностите на ЦЕРН в медиите – посланици на CERN

*“Добрите учители преподават.
Великите учители вдъхновяват”*
Уилям Уорд

Зорница Захариева

Резултати от програмите за учители и ученици

- ✓ Мотивирани на учениците да са по-прилежни в училище в часовете по физика, математика, информатика и т.н.
- ✓ Обогаства се училищната програма с най-новите достижения в областта на физиката, инженерни разработки и информационни технологии
- ✓ Организиран в училище – изложби, презентации, викторини, постерни сесии, клубове ‘Приятели на ЦЕРН’ ...
- ✓ Насърчава се любознателността и креативността на учениците
- ✓ Докосват се до съвременната наука която се развива в CERN
- ✓ Мотивират се да продължат образованието си в областта на физика, инженерни дисциплини, математика и информатика

ница Захариева

Портал на Науката в ЦЕРН

- Нов образователен център за представяне на научната дейност в ЦЕРН

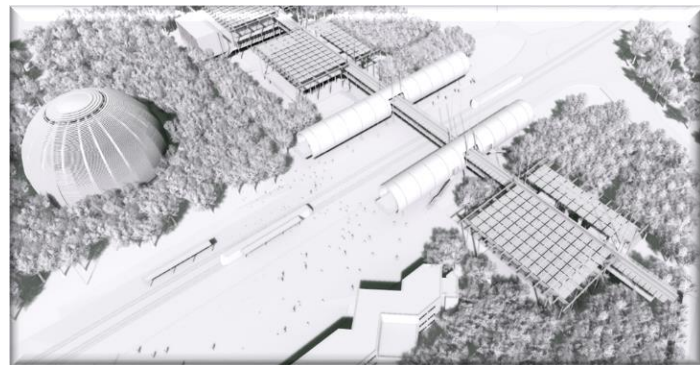
<https://esplanade.web.cern.ch/bg>

- Световно известен архитект – Ренцо Пиано
- Откриване през юни 2023
- Очакват се 300 000 посетители всяка година

Портал на Науката в ЦЕРН

- Порталът на науката на CERN ще предложи на посетителите от всички възрасти (от 5 до 105 години) комбинация от **изложби, лабораторни дейности и събития**, точно тук, на място, където учени от цял свят изследват нашата Вселена.
- Този нов център за посетители ще предостави уникалната **възможност да откриете науката и технологиите на CERN** чрез **практически експерименти**.

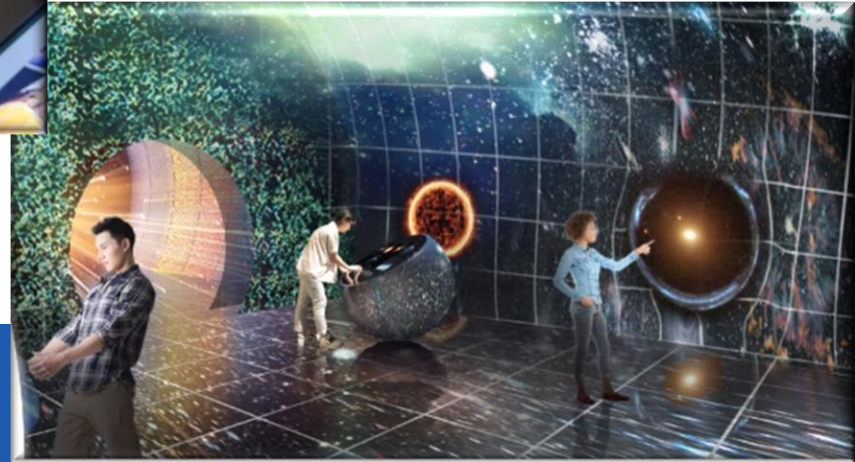
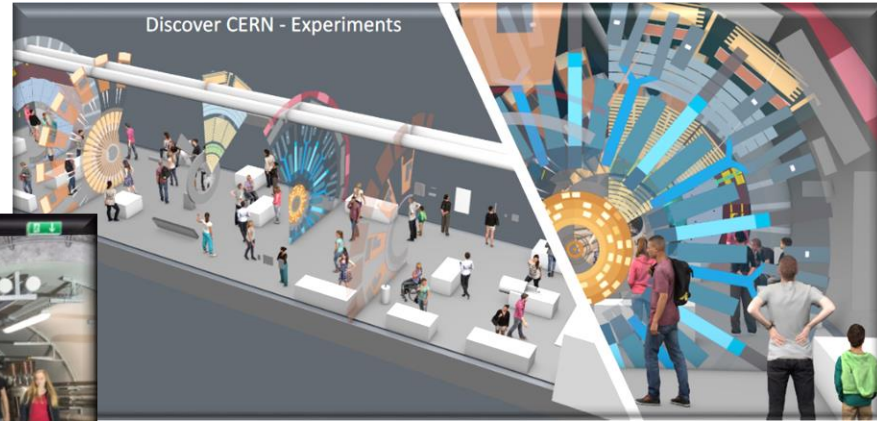

Портал на Науката в ЦЕРН

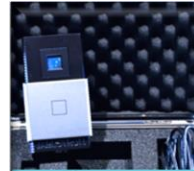
- Изложби – 1300 м2
  - Discover CERN
  - Our Universe
  - Quantum World

- Лекции и събития

Портал на Науката в ЦЕРН

- Лаборатории – „ОТКРИЙТЕ УЧЕНИЯ В СЕБЕ СИ“

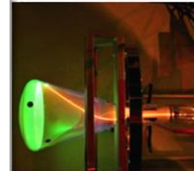
Detection

Computing & Robotics

Engineering & Technology

Acceleration

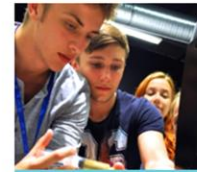
Vacuum & Cryogenics

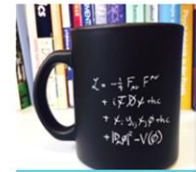
Safety

Magnets

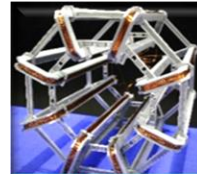
Applications

Theory

Портал на Науката в ЦЕРН

- Science Shows

Journey of a proton

Information technology

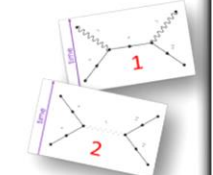
Particles in space

Seeing the invisible

Applications

Theory vs experiment

The role of models

Advancing modern science

Other

ница Захариева

Въведение в ЦЕРН

CERN - Обединява нации

Конвенцията на CERN:
“...the promotion of contacts between, and
the interchange of, scientists...”

- ✓ 33 Страни членки и асоциирани членки
- ✓ Над 100 националности
- ✓ Общност от над 17,000 човека

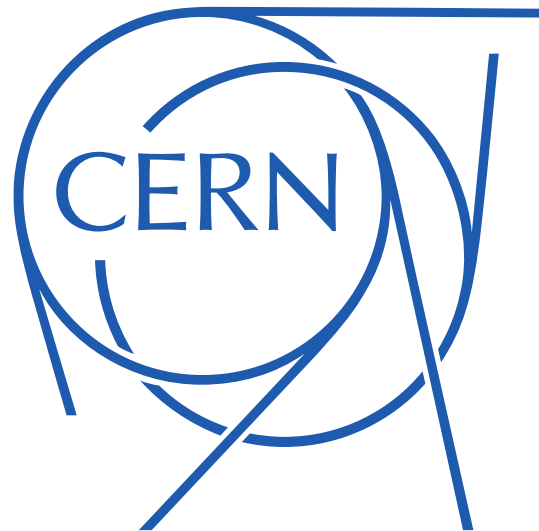

ЦЕРН...

- *Търси отговори на фундаментални въпроси за Вселената*
- *Разширява предела на технологиите*
- *Подготвя утрешните учени*
- *Обединява нации чрез наука*

Благодаря ви за вниманието!

11.07.2023

08:00 – Arrival at Reception

08:20 – 9:10 – Presentation “Introduction to CERN” (6/2-024 - BE Auditorium Meyrin) (**Zornitsa Zaharieva**)

09:30 – 10:10 - Visit CCC (1 guide: **Andrey Abramov**) / Data Centre (1 guide: **Mick Storr**)

10:30 – 11:10 - Visit CCC (1 guide: **Andrey Abramov**) / Data Centre (1 guide: **Rosen Matev**)

11:30 – 12:30 – Lunch R2

13:00 – 13:30 – Transport to CMS

13:30 – 15:30 – Visit CMS (3 guides: **Mariana Shopova, Mick Storr, Anja Horvat**)

15:30 – 16:00 – Transport to Meyrin

16:00 – 17:00 – Visit Globe